

REVIZUIREA CONSTITUȚIEI, O VERITABILĂ CUTIE A PANDOREI (1)

de Gavril Ion Chiușbaian

Reflectând „instituționalizarea puterii într-un cadru etatic”, Constituția reprezintă așezământul politic și juridic fundamental al unui stat, motiv pentru care ea, cu îndreptățire, se mai numește și lege fundamentală. În consecință, orice constituție se așează la interferența dreptului cu politicul, ceea ce determină existența a două viziuni relativ independente asupra ei și anume concepția politică și cea juridică aflate însă într-o permanentă relație de complementaritate. Tocmai această relație – dacă este studiată și înțeleasă cum se cuvine – permite sesizarea nepotrivirilor care apar uneori între „domeniul faptelor” și „domeniul preceptelor scrise”. Pentru că, așa cum pe bună dreptate observa un doctrinar francez, „regulile constituționale sunt un lucru, iar practica politică un altul, care poate fi foarte diferit de primul.”

De regulă, orice constituție reflectă spiritul unui popor. Ea constituie atât o retrospectivă, cât și o perspectivă, și exprimă aspirațiile majore ale unei colectivități organizate în stat. Deosebit de expresivă este în acest sens generoasa sintagmă „căutarea fericirii” înscrisă chiar în preambulul Constituției Statelor Unite ale Americii din 1787, care reflectă spiritul american. Dar, nu arareori, principiile asupra prezentului și viitorului înscrise în constituții s-au dovedit a fi amăgitoare. O constituție spune, de regulă, ceea ce trebuie făcut, nu și ceea ce se va și face. Iată de ce, orice lege, cu atât mai mult cea fundamentală, se verifică în practică prin modul în care funcționează. De aceea Constituția este un act dinamic aflat într-un permanent proces de cristalizare. Ea își demonstrează calitățile nu doar prin supremația și stabilitatea sa, ci și prin disponibilitatea de a se modela în consonanță cu dinamica vieții social-economice.

Dar, de cele mai multe ori, cei care adoptă o constituție manifestă și preocuparea de a-i asigura acesteia o cât mai mare stabilitate. Această tendință este de natură să imprime constituției o anumită rigiditate prin limitele impuse revizuirii sale. Astfel, Constituția S.U.A. din 1787 a precizat că se pune la adăpost de unele amendamente până în anul 1808, iar Constituția franceză din 1791 a interzis orice propuneri de revizuire a ei pe timpul primelor două legislaturi. În alte cazuri, limitele revizuirii privesc obiectul acesteia prin stabilirea unor domenii tabu sau ele rezultă din însăși procedura de revizuire.

În cazul României, limitele revizuirii și procedura greoaie de revizuire instituite prin Constituția din 1991 pot crea serioase probleme în derularea procesului de integrare în Uniunea Europeană. Pe de altă parte, o serie de disfuncții instituționale apărute pe parcurs au făcut ca revizuirea Constituției să devină o oportunitate în vederea remodelării instituționale și restructurării vieții politice românești, chiar dacă ar exista riscul ca prin acest demers să fie deschisă o veritabilă Cutie a Pandorei, așa cum, de altfel, unii și-au exprimat deja temerea. Demarat cu greu la un an și jumătate de la alegeri, procesul de revizuire a Constituției a devenit, iată, un subiect de actualitate, atât pentru dezbaterile politice, cât și pentru discuțiile purtate în cadrul organismelor societății civile. Constituirea Forumului Constituțional de către Camera Deputaților – la inițiativa deputatului Bogdan Niculescu-Duvăz – în colaborare cu Asociația Pro Democrația trebuie apreciată cum se cuvine. Acest forum a fost conceput ca un cadru instituționalizat în care vocea societății civile să poată fi auzită de factorii decizionali. Este nevoie, însă, ca această voce să și fie luată în serios de cei abilitați să se pronunțe în actuala etapă asupra obiectivelor de revizuire.

Apreciind că în această etapă revizuirea Constituției a devenit o necesitate, inclusiv pentru accelerarea procesului de integrare europeană – Uniunea Juriștilor din România și revistele editate de ea („Dreptul” și „Palatul de Justiție”) și-au exprimat disponibilitatea să sprijine acest demers. De altfel, revistele respective au publicat deja mai multe materiale de referință pe această temă, iar Uniunea Juriștilor a organizat o serie de dezbateri științifice consacrate problemelor legate de revizuirea Legii fundamentale. În realizarea acestor dezbateri am pornit de la premisa că Legea fundamentală și justiția nu pot exista decât împreună. Pentru că „o justiție fără Constituție s-ar realiza foarte greu, iar constituția nu s-ar putea concretiza dacă nu ar exista justiție, în înțelesul ei foarte larg”.

În cele ce urmează voi supune atenției câteva posibile amendamente la proiectul de revizuire vizând, mai ales, instituția autorității judecătorești.

AMENDAMENTELE PRIVIND JUSTIȚIA

Astfel, cu privire la statutul Ministerului Public și relațiile acestei instituții cu ministrul justiției consider că nu ar fi lipsit de interes ca, în contextul revizuirii Constituției, să se examineze posibilitatea eliminării din cuprinsul art. 131 (1) din Legea fundamentală a locuțiunii „sub autoritatea ministrului justiției”, care, în urma modificărilor aduse Legii nr. 92/1992 în anul 1997, a fost practic echivalată cu subordonarea de tip administrativ. În această eventualitate, pentru a nu ne găsi în situația că instituția respectivă scapă de orice control privind activitatea extrajudiciară – cea judiciară fiind în mare măsură sub control jurisdicțional – se poate statua ca Ministerul Public să fie așezat sub autoritatea Parlamentului (Senatului), cum se întâmplă lucrurile în cazul altor instituții ale statului. Disputele privind raporturile existente între ministrul justiției și procurori nu sunt de azi, de ieri. Astfel, într-un expresiv comentariu, în Tratatul său de drept și procedură penală din 1926, ilustrul profesor Ion Tanoviceanu considera că „nu există nici un motiv serios pentru a nu se admite inamovibilitatea Ministerului Public, pentru a-l sustrage de sub înrăurirea puterii executive și a face ca el să nu mai fie un instrument în mâna guvernului sub punct de vedere politic”. Peste 12 ani legiuitorul român îl confirma pe doctrinarul citat, pentru că, sub imperiul Constituției din 1938, principiul inamovibilității a fost extins – este adevărat, doar pentru o scurtă perioadă – și cu privire la procurorii de la Curțile de Apel. Pe de altă parte, trebuie să observăm că și în prezent, în sisteme de drept din mai multe țări (Portugalia și Spania, spre exemplu) au fost introduse reglementări care reflectă tendința deplasării Ministerului Public spre puterea judecătorească și chiar a consacării inamovibilității și în cazul procurorilor. Astfel, Constituția spaniolă din 1981 așează expres Ministerul Fiscal (Ministerul Public) în sistemul puterii judecătorești, iar în doctrina spaniolă instituția este definită ca „un organ al statului, constituit în scopul funcționării justiției, integrat autonom în puterea judecătorească”. În Portugalia, potrivit Constituției, Ministerul Public reprezintă statul, fiind legat de toate cele trei puteri tradiționale, dar, neintegrat în vreuna din ele. Pentru a li se asigura independența, procurorii sunt inamovibili. De notat că ambele țări fac parte din Uniunea Europeană.

De asemenea în Franța – considerată patria modelului clasic de reglementare a instituției – reforma judiciară inițiată de președintele Chirac a pus în discuție tocmai tăierea cordonului ombilical ce îl leagă pe ministrul justiției de parchete. Este adevărat, problema s-a terminat în coadă de pește,

datorită neacceptării, deocamdată, a unei asemenea soluții de către clasa politică franceză și, cunoscând motivele, nu ne vom mira. Oricum, și în România problema rămâne și pe mai departe deschisă, așteptând cea mai potrivită soluție menită să garanteze independența și imparțialitatea procurorilor.

Desigur, o asemenea problemă nu s-ar mai pune cu aceeași acuitate dacă ministrul justiției nu ar face parte dintr-un partid, iar numirea acestuia ar fi condiționată, eventual, de avizul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii. Astfel, însăși imaginea justiției ar avea de câștigat și ar fi diminuate agresiunile de tip politicianist față de un domeniu atât de important și sensibil, totodată.

Îmi îngădui să invoc ca argument și propria experiență ministerială, din acest punct de vedere diferită de a altor colegi. Întrucât în primele șase luni de mandat ca ministru al justiției (martie–septembrie 1994) nu eram membru al nici unui partid politic, în demersurile vizând reforma justiției am beneficiat de un real sprijin din partea întregului eșichier politic, dar și din partea organismelor societății civile și a mass-media. După ce, la 14 septembrie 1994, am devenit membru al unui partid politic, atitudinea opoziției, a organismelor civice și chiar a mass-media s-a schimbat în mod radical. Intrase deja în ecuație suspiciunea față de omul înregimentat politic, chiar dacă ea nu avea nici un temei. Un important obiectiv al revizuirii vizează transformarea actualei Curți Supreme de Justiție în Înalta Curte de Casație și Justiție, ceea ce reprezintă o revenire la concepția tradițională de organizare a justiției în România. Salutând această inițiativă, suntem, totuși, datori a observa că, pe lângă această schimbare de denumire, se impun și o serie de modificări de substanță în ce privește competența instanței supreme, precum și o redefinire a autorității sale, a valorii și importanței deciziilor sale în crearea dreptului. Astfel, cred că este necesar să se prevadă chiar prin Constituție forța obligatorie a deciziilor pronunțate în materia recursurilor în interesul legii, după modelul deciziilor Curții Constituționale și ținând seama de experiența jurisdicțiilor europene. Dar, pentru aceasta este nevoie și de o nouă performanță de ordin calitativ, care poate fi asigurată numai din interiorul sistemului puterii judecătorești. Mai este necesar ca, prin redefinirea și redistribuirea competențelor, judecătoria viitoarei Înalte Curți de Casație și Justiție să aibă la îndemână și timpul convenit pentru a se putea documenta și perfecționa din punct de vedere profesional. O altă problemă la care doresc să mă refer privește perfecționarea sistemului electoral.

REVIZUIREA SISTEMULUI ELECTORAL

O bună funcționare a sistemului electoral într-o țară constituie o importantă garanție a unei democrații autentice. Din păcate, la noi au redevenit actuale cuvintele lui Mihai Eminescu: „luptele și diviziunile politice au osândit gândirea națională la sterilitate. De aici, poate și apolitismul din ce în ce mai evident al cetățeanului român, care, prin absenteism încearcă să sancționeze amatorismul factorilor politici.” Este deja un loc comun faptul că exact așa s-au petrecut lucrurile și cu prilejul scrutinului din 26 noiembrie 2000. Pornind de la premisa că într-o democrație sursa legitimității este votul, vom observa că acolo unde procentul absenteismului este foarte ridicat, situația poate afecta într-o bună măsură însăși autoritatea și credibilitatea organelor reprezentative ale statului și, implicit, ale celorlalte instituții ale puterii.